

ישראל, פניאל וגיד הנשה
מאבק עם פרדוקס "צדיק ורע לו"
ר' מ. נבון

Milton Steinberg (d. 1950), "The believer in God must account for one thing: the existence of evil; the atheist, however, must account for the existence of everything else."

בראשית לב

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אַחִיו אֲרֻצָּה שְׁעִיר שְׂדֵה אָדָם: (ה) וַיֵּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאָדֹנָי לַעֲשׂו כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבֹן גֵּרְתִּי וְאַחַר עַד עָתָה: (ו) וַיְהִי לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשֹׁפְחָה וְאֲשֻׁלְחָה לְהַגִּיד לְאָדֹנָי לְמִצְאָ חֵן בְּעֵינֶיךָ: (ז) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֵלְּךָ אַחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֵלַךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ עִמּוֹ [ואין זה אלא להלחם – ספורנו]: (ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד [היה ירא לנפשו מאד כי אמר 'לא לקח כל אלה רק להלחם בך – רמב"ן] וַיִּצְרָ לוֹ ...

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישלח פרשה עו

(ב) ... 'א"ר יודן אמר לו המקום 'שוב אל ארץ אבותיך' אעפ"כ 'ויירא יעקב מאד', אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעולם הזה, ר"ה בשם ר' אחא אמר 'הנה אנכי עמד' אם יהיה אלהים עמדי אלא מכאן שאין הבטחה לצדיק בעוה"ז, ...

מלחמה

... וַיִּחַץ אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת: (ט) וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכּוֹהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלְטָה:

תפילה

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אַבִּי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אַבִּי יִצְחָק יִקְרָא הָאֵל אֵלֵי שׁוֹב לְאַרְצְךָ וְלִמְוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: (יא) **קִטְנוֹתִי** מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֲמִתּוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֵת עֲבָדְךָ כִּי בְמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֵת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעָתָה הֵייתִי לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת: (יב) הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אַחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבֹא וְהִכָּנִי אִם עַל בָּנָיִם: (יג) וְאֵתָה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֵת זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מֵרֵב:

רש"י בראשית פרק לב פסוק י

(י) כך אמר יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתי אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע

רמב"ן בראשית לב

(יא) ... "**קטונתי**" לומר כי קטון הוא מהיותו ראוי לכל החסדים שעשה עמו, וכן 'מי יקום יעקב כי קטון הוא' (עמוס ז ב), מהיותו יכול לסבול כל הנגזר עליו. וכן אמרו בבראשית רבה (עו ח) קטונתי, רבי אבא אמר **איני כדאי**.

אור החיים בראשית פרק לב פסוק יב

(יב) הצילני נא. אומרו 'נא' לשון בקשה גם לשון עתה ...

רשב"ם בראשית פרק לב פסוק יג

(יג) ואתה אמרת היטיב איטיב עמך - אעפ"י שאין אתה מחוייב לקיים לי הבטחתך שהרי קטנתי וגוי אעפ"י כן עשה למען כבוד שמך שתתקיים הבטחתך, כמו שאמר משה להק' כשרצה לכלות את ישראל (ו)למה יאמרו מצרים [לאמר] ברעה [וגוי], וינחם י"י על הרעה. ובמקום אחר מבטתי יכולת י"י וגוי וישחטם במדבר וגוי, ואמר לו הק' סלחתי כדבריך:

זרנון (פיוס)

(יד) וַיִּלְךָ שָׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אַחִיו: (טו) עֲזִים מְאֵתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מְאֵתִים וְאִילִים עֶשְׂרִים: (טז) גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פְּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֶשְׂרֵה אֶתְנֹת עֶשְׂרִים וְעִגְרִים עֶשְׂרֵה: (יז) וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו עֲבְרוּ לְפָנַי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: (יח) וַיֵּצֵא אֶת הָרְאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֵשָׂו אַחִי וּשְׂאֲלֶךָ לֵאמֹר לְמִי אַתָּה וְאָנָּה תֵלַךְ וּלְמִי אַלָּה לְפָנֶיךָ: (יט) וְאָמַרְתָּ לְעֲבָדְךָ מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאָדֹנָי לַעֲשׂו וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ: (כ) וַיֵּצֵא גַם אֶת הַשֵּׁנִי גַם אֶת הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת כָּל הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל עֵשָׂו בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ: (כא) וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי אָמַר אֲכַפְרָה פָּנָיו בְּמִנְחָה הַהֹלְכֹת לְפָנָי וְאַחֲרַי כֵּן אֲרָאָה פָּנָיו אוֹלֵי יִשָּׂא פָּנָי: (כב) וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו וְהוּא לֵן בְּלִילָה הַהוּא בְּמַחֲנֶה:

~ המאבק ~

(כג) וְיָקָם בְּלִילָהּ הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שְׂפָחֹתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר לְדָוִד וַיַּעֲבֵר אֶת מַעְבְּרֵי זֶבֶק: (כד) וַיִּקְחֶם וַיַּעֲבֵר אֶת הַנְּחָל וַיַּעֲבֵר אֶת אֶשֶׁר לוֹ: (כה) וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֵלוֹת הַשָּׁחַר: (כו) וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכּוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהַאֲבִקּוֹ עִמּוֹ: (כז) וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלַּחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי: (כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: (כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אַנְשִׁים וַתּוֹכַל: (ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲגִידָה נָא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שֵׁם: (לא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פְּנִים אֵל פְּנִים וַתִּנְצַל נַפְשִׁי: (לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל וְהוּא צָלַע עַל יָרְכּוֹ: (לג) עַל פֶּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד א

אמר [משה] לפניו: רבונו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו? ... "ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג: כ), תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: כשרציתי [בסנה - רש"י] לא רצית [שנאמר ויסתר משה פניו - רש"י], עכשיו שאתה רוצה - איני רוצה.

זהר, וישלח, ק"ע.

ויאבק איש עמו ... וההוא מלאך שרו של עשו היה, ואיהו סמא"ל ...

כלי יקר בראשית פרק לב פסוק לא

הוא הדבר אשר דיברתי שרצה סמאל לסמא עיני שכלו באבק לשון הרע עד שיכחיש מציאותו, יתברך ולא יראה פני ה', וכאשר תנצל נפשי על ידי עלות השחר אז ראיתי אלהים פנים אל פנים, להשיג מציאותו יתברך על ידי זריחת השמש בעלות השחר ...

מלבי"ם בראשית פרק לב פסוק לא

(לא) ויקרא יעקב שם המקום פניאל. כי ראה שאם לא היה יודע את האלהים רק מפאת החקירה לא היה ניצול ממלחמה הקשה הזאת. רק ע"י שראיתי אלהים פנים אל פנים בנבואה, והשיג את האלהות בידעה נבואית, ע"יכ ותנצל נפשי, ולא נלכדתי ברשת השטן המסית והמדחח, ובמשל הכללי לולא שקבלו ישראל את התורה במעמד הנבחר כמ"ש פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר, לא יכלו לעמוד בדורו של שמד:

ר' קידר, תורת אהל, קס"ז

[האבות מקבלות ברכת השם בשם א-ל-שד-ן]. השגחה בשם "א-ל-שד-ן" מבטאת את השגחת ה' על ישראל בתוך גדרי הטבע ... השגחה זו מלווה במאלכי אלקים ההולכים לפניו ... [ככתוב] 'ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברקם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה: (טז) המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברקם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ' (ברא' מח: טו-טז). [מצד שני כתוב] 'ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם' (ברא' מז: ט). דוקא בשל כך נראה שהצלת יעקב מתוך כל הסיבוכים המלווים את חייו (קבלת הברכות במרמה, בריחתו מעשו, תחבולותיו של לבן ובחריחתו ממנו, פגישתו עם עשו ושרו, מעשה דינה ומכירת יוסף), מעידים כאלף עדים על השגחה שאיננה עוזבת אותו למקרה או למזל.

Theodicy - "tzadik v'ra lo" - is a PARADOX which is answered by a PARADOX: that the very suffering, but surviving, tzadik, thus bears witness to an involved God Who saves the individual who would, by dint of nature, otherwise perish.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק לב

עד עלות השחר. כלומר עד שיעלה שחר לישראל ישועת ישראל, שהוא דומה לשחר, כי הגלות דומה ללילה. אומות העולם ומלכות אדום הרשעה הם נאבקים עם ישראל כדי להטעותם מדרך ה', שנא' שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך (שה"ש ז א):

~ גיד הנשה ~

ספר החינוך מצוה ג - שלא לאכול גיד הנשה

... משרשי מצוה זו, כדי שתהיה רמז לישראל שאף על פי שישבלו צרות רבות בגליות מיד העמים ומיד בני עשו, שיהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבוא להם גואל ויגאלם מיד צר. ובזכרם תמיד ענין זה על יד המצוה שתהיה לזכרון, יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם. ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו, שבא בקבלה שהיה שרו של עשו, רצה לעקרו ליעקב מן העולם הוא וזרעו ולא יכול לו, וציערו בנגיעת הירך, וכן זרע עשו מצער לזרע יעקב, ולבסוף תהיה להם ישועה מהם, כמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער. כן יזרח לנו השמש של משיח וירפאנו מצערנו ויגאלנו, אמן במהרה בימינו.